خرۆچۆف و ئەدەب و ئێدیبانی روسیا.. د. ضیاء نافیع.. لە عەرەبییەوە: ئەردەڵان عەبدوڵڵا

نیكیتا خرۆچۆف (لە ساڵی 1894 لەدایك بووە، لە ساڵی 1971 كۆچی دوایی كردووە) سێهەمین رابەری یەكێتیی سۆڤیەت بوو لە پاش لینین (لە شۆڕشی ئۆكتۆبەری1917 ەوە تاوەكو 1924 حوكمی یەكێتی سۆڤیەتی كردووە) دواتر ستالین هاتە گۆڕەپانەكەوە، لە ساڵی 1924 ەوە تاوەكو ساڵی 1953 حوكمی یەكێتی سۆڤیەتی كرد. گەرچی خرۆچۆف تەنها لە ساڵی 1954 تا 1964 حوكمی سۆڤیەتی كرد. بەڵام هیچ شوێنێكی لەناو دڵی گەلانی یەكێتی سۆڤیەتدا داگیرنەكرد. بەلایەنی كەمەوە لە رووی شكۆییەوە بۆ نموونە هیچ پەیكەرێك یان شەقامێك، دەزگایەك بە ناویەوە نەكراوە، ئەمەش لە چاو ستالین و لینیندا، دیاردەیەكی نامۆیە بە یەكێتی سۆڤێتی پێشوو، چونكە ئەو دوانەی تر لە زۆر شوێندا ناویان دیارە.

كاریگەرییان لەسەر ئەدەبی روسی هەبووە

هەرچەندە ناوی خرۆچۆف بە كۆمەڵێك گۆڕانكاری ریشەییەوە بەستراوەتەوە، كە رۆڵیان لە كاروانی مێژوویی یەكێتی سۆڤیەت و جیهانیشدا هەبووە، چونكە یەكێتی سۆڤیەت زلهێزێكی جیهانی بووە، تەنانەت هەندێك لە كارەكانی خرۆچۆف رۆڵیان لە داهاتووی ئەم زلهێزە جیهانییە كردووە. بەدڵنیاییەوە هەموو ئەو سەركردە سیاسییانەی سۆڤیەت كە پێشتر باسم كردن، رۆڵ و جێ پەنجەیان بەسەر كاروانی ئەدەبی روسیی و چارەنووسی ئەدیبانی سۆڤیەتییەوە دیاربووە، بەتایبەتی لەسەروەختی حوكمڕانیاندا، كە باوەڕیان بە فەلسەفەی تاك حزبی هەبووە.

لەبارەی لینین و ستالینەوە، خوێنەری عەرەبی كەم تا زۆر زانیاریان لە بارەیانەوە هەیە، هەر لێكۆڵەوەر و مێژوونووسێكیش بەپێی تێڕوانینی خۆی هەڵوێستی ئەم دوو سەركردەیەی باس كردووە لە بارەی ئەدەبی روسییەوە هەیە، تاوەكو ئەمڕۆش نووسەرە عەرەبەكان لەم بارەیەوە كتێب و لێكۆڵینەوە دەنووسن. بەداخەوە هەموو ئەوانەشی لەم بارەیەوە نووسیویانە زیاتر تێگەیشتنی سیاسیی و فیكری خۆیان بەسەریاندا زاڵبووە، تاوەكو پشت بەستن بە بابەتی بوون و ئەكادیمی بوون.(ئەمەش ئامانجی ئێمە نییە لەم وتارەدا).

خرۆچۆف و ئەدەبی روسی

بابێینەوە سەر جێ پەنچەی خرۆچۆف بەسەر ئەدەبی رووسیەوە، هەرچەندە تاوەکو ئەمڕۆش ئەمە دیارنییە، لەکاتێکدا ئەو ماوەیەی ئەو بە"توانەوەی سەهۆڵبەندان" ناسراوە، کە قۆناغێکی گرنگ و پڕ بایەخی ئەدەبی روسیش بووە. ئەمەش ئامانجی ئێمەیە دەمانەوێت بە کورتی باسی بکەین و ئاماژە بە ئەدیبە ناسراوەکانی ئەو قۆناغە بدەین و هەڵوێستی خرۆچۆفیش لەبارەیانەوە دەربخەین.

پێش هەموو شتێك دەبێت ئەوە بڵێم خرۆچۆڤ لە چاو لینین و ستالیندا، زۆر لەکەشی رۆشنبیریی و ئەدەبییەوە دوور بوو، هێندە دوور بوو بە جۆرێك پڕۆفیسۆر کۆرمیلۆف " مامۆستای مێژووی رەخنەی ئەدەبی روسی لە سەدەی 20 و 21 لە زانکۆی مۆسکۆ " ساڵی 2018 لێکۆڵینەوەیەکی لە گۆڤاری " زنامیا نووسی " ئەم گۆڤارەش گۆڤارێکی مانگانەیە یەکەم ژمارەی لە ساڵی 1931 دەرچووە و تاوەکو ئەمڕۆش بەردەوامە." لێکۆڵینەوەکە بەناونیشانی" نیکیتا خرۆچۆڤ وەکو رەخنەگرێکی ئەدەبی."

لە سەرەتای لێکۆڵینەوەکەیەدا ئاماژەی بەوە کردووە کە خرۆچۆف لە هەموو سەرانی تری یەکێتی سۆڤیەت نەخوێندەوارتر بووە، تەنها قۆناغی سەرەتایی خوێندووە. هەندێك کەسیش ئەم مەسەلەیە بەشتێکی گرنگ دانانێن، چونکە لە زۆر حاڵەتەدا ئەم مەسەلەیە کاریگەری نەبووە بەسەر مێژووی رابەرە سیاسییەکانی و کاروانی خەباتیانەوە، بەڵام هەندێکیتر ئەمە بەلایانەوە گرنگە و ئاماژە بە هەندێك رووداوی تایبەت لە مێژووی ژیانی خرۆچۆف دەکەن، بۆ نموونە رووداوی بەکارهێنانی پێڵاوەکەی لە کۆبوونەوەی رێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان، ئەمەش رووداوێکی گرنگە لە جیهاندا دەنگی دایەوە، تەنانەت خەریك بوو لەسەر ئەم رووداوە لە دەسەڵات دەربکرێت. هەروەها ئاماژەش بە وتەیەکی خرۆچۆف دەکەن کە جارێکیان بە وێنەکێش و پەیکەرتاشی ناسراوی سۆڤیەتی نیزفیتنی وتووە، کاتێك سەیری تابلۆکەی کرد، بەبەرچاوی خەڵکییەوە، کە زۆرێك لە دەزگای میدیاکان بەشداربوون، کاتێك خرۆچۆف پێی دەڵێت: ئەمە چییە دروستت کردووە؟ ئەمە کەرە کۆیش دەتوانێت ئەم جۆرە تابلۆیانە بکێشێت!. ئەم خەڵکانە پێیانوایە ئەمە و هەموو رووداوەکانی تریش، گوزارشت لە رەنگدانەوەی ئاستی خراپی رۆشنبیریی و نەخوێندەواری خرۆچۆف دەکەن، کە پێی ناسراو بوو.

رووداوی گەورە کە وابەستەیە بە کاروانی ئەدەبی روسییەوە لە سایەی ساڵانی حوکمی خرۆچۆفدا پەیوەستە بەچەند ناوێکی دیاری ئەدەبی روسییەوە، ناسراوترینیان پاسترناك و سولجینیستنە. هەرچەندە پەیوەندی خرۆچۆڤ بەم دوو کەسایەتییەوە، بۆ هەریەکەیان وتارێکی

پێویستە، هەربۆیە ئێمە لێرەدا تەنها چەند سەرەقەڵەمێك دەنووسین.

رازی نەبووە پاسترناك خەڵاتەکە وەربگرێ

ئەوەی ئاشکرایە ساڵی 1958 بۆریس پاسترناك خەڵاتی نۆبڵی بۆ ئەدەب پێ بەخشرا، ئەوەی دیاریشە حکومەتی سۆڤیەت ئەو کاتە کە خرۆچۆف سەرۆکی بوو، رازی نەبوو پاسترناك ئەو خەڵاتە وەربگرێت، چونکە پێیانوابوو ئەم کارە، کارێکی دوژمنکارانەیە دژ بە دەوڵەتی یەکێتی سۆڤیەت، هەرئەمەش وایکرد پاسترناك ناچاربکرێت خەڵاتەکە رەت بکاتەوە و وەرینەگرێت. خرۆچۆف لەو کاتەدا هیچ قسەی نەکرد، بەڵام دواتر لە بیرەوەرییەکانیدا دەنووسێت، من ئەو کاتە رۆمانەکەی پاسترناکم نەخوێندبۆوە، بەڵام دواتر خوێندمەوە، پێموایە کارێکی خراپ نەبووە.

سۆلجینیستن بەختی هەبوو

ئەلکیساندەر سۆلجینیتسن لە زیندان ئازاد کرا، ئەمەش دوای ئەوەی خرۆچۆف هەڵمەتی دژایەتی ستالینی راگەیاند و دژی حوکمی دیکتاتۆری ستالین وەستایەوە، کاتێك لە زیندان ئازاد دەکرێت، نۆڤڵێتەکەی "رۆژێك لە ژیانی ئیڤان دینیسیفیچ" دەنێرێت بۆ گۆڤاری " نوڤی میر" نۆڤڵێتەکەش باسی ژیانی زیندانیان دەکات لە زیندانەکانی سۆڤیەت لەکاتی حوکمرانی ستالیندا. سەرنووسەری گۆڤارەکە ناوێرێت بڵاویبکاتەوە، بۆیە سەرەتا دەینیرێت بۆ خرۆچۆڤ، ئەویش سەیر دەکات ئەم نۆڤڵێتە شتێکی باش و گونجاوە و لەگەڵ ئەو هەڵمەتەدا دێتەوە کە دژی ستالین رایگەیاندووە، بۆیە بەشێوەیەکی شەخسی رازی دەبێت و نامەش دەنرێت بۆ سەرنووسەرەکە کە بۆی بڵاوبکەنەوە، ئەمەش هەنگاوی یەکەم دەبێت لە ناسراوبوونی سۆلجینیتسن لە جیهان و دواتریش خەڵاتی نۆبڵ وەردەگرێت.

لێکۆڵینەوە لە هەڵوێستی خرۆچۆڤ لە ئەدەب و ئەدیبە روسییەکان، دەتوانێت هاوکارییمان بکات بۆ بینینی ئەو دیمەنە واقعیی و هەقیقی و دیارەی کاروانی دەوڵەتی تاك حزبی، بەدەر لەوەی کە کام سیستم حکومی دەوڵەت دەکات، هەروەها ئەوەشمان بۆ دەردەخات تا چەندە تاکە شەخسێك حوکمی وڵات دەکات، کاریگەری گەورەی بەسەر تەواوی ژیانی ئەو گەلانەوە هەیە کە حوکمیان دەکەن و داهاتوو چارەنووسیان دیاری دەکات.

ئامانجی سەرەکی ئێمەش لەباس کردنی ئەم لێکۆڵینەوە و وتارانە ئەوەیە گەلانی تر ئاگاداری هەقیقەتی رووداوەکانی یەکێتی سۆڤیەت بن و سوودیش لەو ئەزموونانە وەربگرن.

سەرچاوە: رۆژنامەی المدی